

ник, реферат, одлуке, изјаве, спискови вијећника и др.), изузев реферата Вељка Зековића — Црна Гора у Демократској федеративној Југославији — који по својој прилици није сачуван.

У другој глави (75—138) дати су записници свих тринаест сједница Предсједништва ЦАСНО-а, које су одржане у периоду од 17. јула 1944. до 13. априла 1945. године. Ова документа пружају вјерну слику рада и политике Предсједништва ЦАСНО-а. Из њих видимо како су у тешким ратним условима, путем слободне размјене мишљења, рјешавани крупни проблеми и доношене осјетљиве политичке одлуке.

Трећа глава (139—518) садржи 238 докумената, који говоре о дјелатности Предсједништва ЦАСНО-а, његових одјељења — повјереништава и комисија у периоду између Трећег и Четвртог засједања Скупштине. То су одлуке, упутства, прогласи, писма и др. најважнија документа ових органа, из којих се види начин спровођења утврђене политике.

Да би употпунио слику о раду ЦАСНО-а, Лакић је у Пету главу збирке (519—555) унрио неколико чланака из *Гласа слободе* и *Побједе*.

Шеста глава књиге (557—597) у ствари је допуна раније објављене збирке *ЗАВНО Црне Горе и Боке*, а сачињавају је новопронађена документа о раду највиших органа народне власти Црне Горе до средине 1944. године.

На крају књиге аутор даје прегледан списак објављених докумената и регистре личних и географских имена.

Сматрамо да је аутор зналачки истражио и одабрао за објављивање најважнија документа, која говоре о раду највиших органа народне власти Црне Горе у посљедњој години народноослободилачког рата. Документа су дата прегледно, углавном хронолошким радом, уз неопходна објашњења у напоменама.

Кроз ову збирку докумената упознајемо се са структуром и саставом највиших органа народне власти Црне Горе, са начином њиховог деловања и са проблемима којима су били преокупирани. Књига дочарава атмосферу времена, начин резоновања и рјешавања актуелних питања и проблема, који су били од битног значаја за живот и будућност црногорског народа.

Због мноштва и разноврсности података, значаја и актуелности догађаја и проблема којима су се највиши органи народне власти у Црној Гори бавили крајем рата, ова књига ће бити неопходна не само професионалним историчарима већ и ширем кругу културних и јавних радника. Наши радни људи и омладина моћи ће кроз њу да се изворно упознају са стваралачким напорима генерације која је током рата, на овом подручју, рјешавала тешке и сложене задатке, битне за опстанак и судбину Црне Горе.

Славко Станишић

Танасије Ж. Илић: БЕОГРАД И СРБИЈА У ДОКУМЕНТИМА АРХИВЕ ЗЕМУНСКОГ МАГИСТРАТА ОД 1789. ДО 1804. ГОДИНЕ, КЊ. I, 1739 — 1788, БЕОГРАД 1973. (Издање Историјског архива Београд)

У периоду о ком је ријеч сазријевали су услови за епохални догађај у историји Београда и Србије, а и много шире — српску револуцију почетком XIX вијека. То раздобље, међутим, једно је од најмање проучених и научно освјетљених у нашој историографији.

Ова збирка докумената значајно доприноси могућности ширег проучавања природне и друштвено-економске средине, као и људи у Београду и Србији у деценијама које су претходиле ослобођењу од османске власти.

Такозвана прворазредна грађа о том значајном периоду историје Београда и Србије налази се прије свега у архиву Турске у Цариграду, затим у аустријским архивима у Бечу, мађарским у Будимпешти, румунским у Букурешту и Крајови, у руским у Лењинграду, Москви и Кијеву. Грађа земуноског магистрата, међутим, има у великој мјери један посебни карактеру — што извире из самог тадашњег положаја Земуна у односу на Београд. На крајњој јужној тачки простране Хабзбуршке монархије, Земун је пред собом имао на само Београд и Србију него и огромну Османску царевину. На изванредном геополитичком положају, Земун се налази у средини најкраће везе између Беча и Солуна, односно између Европе и Леванта. Разноврсна оријентална роба, балкански природни производи и сировине струјали су великоморавском магистралом преко Земуна ка сјеверу и западу, а одовуд европски производи, копном и особито рјечним токовима, кроз исту тачку ка југу и истоку. Разумљиво, ови документи највећим дијелом говоре о трговини и привређевању.

Грађу аутор класификује у 13 група, и она садржи: 1) документе са подацима о лицима која су живјела у Београду за вријеме аустријске окупације Србије (1718 — 1739); 2) документе о сточној трговини, о извозу и увозу стоке из Србије; 3) о београдским трговачким конзулима и њиховим пословима; 4) о бившим београдским Јеврејима; 5) земуноском контумацу; 6) о доласку и проласку турских посланстава преко Београда и Земуна за Беч и враћању отуда за Цариград; 7) о трговини дрвима и дрвном грађом из Србије и Босне; 8) о емигрантима из Турске; 9) о трговини мануфактуром, фабричком и колонијалном робом и природним производима; 10) о турским конзулима; 11) о разним потраживањима, турских поданика од аустријских и обрнуто; 12) о новцу (о валидности новца, курсу, оптицају) и 13) varia.

Главни трговци били су Цинцари, и о њиховим пословима има највише података. Поред других народности, у земуноској средини био је и велики број Срба, који су овамо стално долазили баш у вријеме тог мирног педесетогодишњег раздобља. Имућнији Срби били су углавном трговци, а сиромашнији гоничи стоке (трговаца) и сл. Овдје су Срби ширили своју оријентацију, многи су прелазили у Београд и Србију, упознавали своје о приликама и животу у Монархији итд. Баш је то вријеме када су се рађали и расли будући вођи и носиоци српске револуције почетком XIX вијека.

Књига грађе Танасија Ж. Илића јесте дио великог подухвата кога се латио Историјски архив Београда. Задатак Архива је да се публикују документи који ће омогућити расвјетљавање и тумачење догађаја и прилика на релацији спољних веза Београда и Србије, у првом реду према Аустрији кроз више деценија које су претходиле револуцији 1804. године. Као што казује наслов, прва књига обухвата документе од 1739. до 1778, а друга ће донијети документе од 1788. до 1804. годин. Касније ће се приступити публикавању грађе из страних архива на широку тематику тога предреволуционарног доба у Србији.

Књига садржи 316 документа и 150 прилога на око 700 страна текста. По провенијенцији документи су: 290 из Земуна, 68 из Осјека, 39 из Петроварадина, 14 из Београда, 13 из Беча, 9 из Карловца, 7 из Сремске Митровице, 5 из Темишвара, 4 из Панчева и по 1 из још тринаест мјеста Аустрије, Њемачке, и Мађарске. Документи су већином страни, на њемачком језику, али се као и они (доста бројни) ћирилски, углавном односе на домаће прилике и послове. На крају су регистри — посебно за њемачке а погледно за ћирилске документе — лица, мјеста и установа. Осим тога, уза сваки документ, њемачки као и ћирилски, изведен је доста опширан регест.

И садржај на крају такође представља један хронолошки регистар кратких регеста свих докумената у књизи. Овако богатом апаратуром омогућује се научном

раднику оптимални ефекат у коришћењу ове занимљиве и значајне изворне грађе.

Новак Ражнатовић

Др Петар Качавенда

**СКОЈ И ОМЛАДИНА
У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОЈ ВОЈСЦИ И ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1941—1945.**

Издање Института за савремену историју и НИП Export press,
Београд 1975, стр. 432

Посљедњих година почело се интензивније радити на изучавању омладинског покрета у народноослободилачком рату и револуцији. Као резултат тога, ових дана је изашла из штампе и монографија др Петра Качавенде на ову тему: „СКОЈ и омладина у народноослободилачкој војсци и партизанским одредима Југославије 1941—1945.“ „На основу литературе, објављене и необјављене архивске грађе, партизанске штампе и сјећања учесника догађаја, аутор нам је кроз ову књигу приказао учешће, рад и допринос СКОЈ-а и омладине у изградњи и развоју народноослободилачке војске Југославије током народноослободилачког рата и револуције. Књига садржи увод, четири главе основног текста и регистре.

У уводу (15—42) аутор даје кратак преглед развита Скоја и омладинског покрета од 1937. до устанка 1941. године.

У првој глави, **СКОЈ и омладина 1941. године (43—128)**, аутор нам је приказао активност Скоја и омладине у припремама за оружану борбу, рад омладине на прикупљању и чувању оружја, формирању ударних група и обучавању руковању оружјем, као и учешће Скоја и омладине у стварању, јачању и борбама партизанских јединица током 1941. године.

У другој глави, **Учешће чланова Скоја и омладине у развоју НОВ и ПОЈ (129—186)**, дати су подаци о бројном стању и социјалној структури Скоја и омладине у народноослободилачкој војсци током појединих фаза рата, као и краћи

преглед формирања и рада омладинских партизанских јединица.

У трећој глави, **Организациона структура и идејно-политичка изградња Скоја у војсци (187—308)**, приказан је начин организовања и метод дјеловања организација и руководстава Скоја у војсци, са посебним освртом на рад организација Скоја у чети, батаљону и бригади и на изградњу лика члана Скоја и његов васпитни значај.

У четвртој глави (309—404) аутор описује активност Скоја у војсци на културно-просвјетном, политичком, теоретском и војно-стручном уздизању младих бораца; даје кратак преглед омладинске периодике у јединицама народноослободилачке војске и приказује сарадњу са омладинским организацијама на терену.

На крају књиге дат је преглед извора и литературе, као и регистар личних и географских имена.

Ово је прва научна студија која обрађује једно питање из историје омладинског покрета Југославије кроз читав период народноослободилачког рата. Кроз овај рад, који је одбранио као докторску тезу на Филозофском факултету у Београду, аутор је успио да нас детаљно упозна са структуром и начином рада организација Скоја у војсци и да нам пружи обиље података који свједоче о огромном доприносу Скоја и младих бораца побједи у народноослободилачком рату и револуцији. Чињенице да је у народноослободилачкој војсци крајем рата било преко 600 хиљада